

З ІСТОРІЇ АРХЕОЛОГІЇ

Роман ГОЛИК

АРХЕОЛОГІЯ ГАЛИЦЬКОЇ АРХЕОЛОГІЇ: НАУКА, МЕНТАЛЬНІСТЬ
ТА СУСПІЛЬНІ СТЕРЕОТИПИ В СВІТЛІ ІСТОРІЇ КУЛЬТУРИ

Історія галицької археології – одна з актуальних і популярних дослідницьких тем. Зокрема, ця проблема вже стала об'єктом наукових студій відділу археології Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ [Бандрівський, 2005; Булик, 2005, 2007, 2008, 2009; Ситник, 2005 тощо]. Тому пропонується робота покликана закцентувати увагу лише на окремих теоретико-методологічних й культурологічних аспектах вказаної тематики. У поле нашої уваги входять два блоки питань: 1) взаємозв'язок між археологічним знанням – з одного боку, історичними та етнологічними дослідженнями історії культури, ідей та ментальності – з іншого; евристичні функції т.зв. археології знання як окремого напрямку історіографії; 2) місце й роль галицької археології XIX – першої третини XX ст. в колі наукових ідей та її відображення у колективній свідомості тогочасного суспільства; вплив стереотипів ментальності на розвиток цієї наукової дисципліни і зворотній вплив археологічних уявлень на масову й елітарну культуру, уявлення про історичний процес тощо. Іншими словами – це погляд на окремі проблеми історії археологічних досліджень з точки зору історії науки, культури та ментальності.

Археологія практична / археологія ментальна: проблеми і дискусії. Перша частина назви цієї статті може видатися софістичним парадоксом чи тавтологією. Однак це не так. Довший час категоріальні апарати археології як наукової дисципліни та історії ментальності як окремого напрямку історичних досліджень майже не мали спільних точок дотику. Початки їхнього зближення можна шукати ще у відомій праці Е. Тейлора “Первісна культура”, продовження – у роботах вчених 20–30 років XX ст. (зокрема, Л. Леві-Брюля), які стали вивчати специфіку доісторичного мислення й світобачення. Згодом цю ініціативу розвинули представники соціальної та культурної антропології 60–70 років, насамперед, К. Леві-Строс та його послідовники, а також дослідники школи А. Леруа-Гурана, які пропагували семіотичний підхід до археологічних досліджень. Такі студії мали перенести відомі з етнології уявлення про ритуали, вірування, схеми поведінки й світобачення (міфи, стереотипи, бінарні структури, дуальні опозиції) на матеріали археологічних досліджень і реконструювати мислення первісної людини та “доісторичну” культуру загалом. Сьогодні відчутні як сильні, так і слабкі сторони такого підходу. Зокрема, стає все більш зрозуміло, що мислення і культура т.зв. “примітивних племен” XIX–XX ст. не може бути універсальною моделлю для реконструкції архаїчного світогляду людини у дописемну добу так само, як і порівняння розвитку первісної людини з психічним розвитком сучасних дітей. У цьому випадку зникають фактори часу та історичної еволюції людського суспільства, впливу яких зазнали навіть найбільш ізольовані та консервативні спільноти. Теза ж про те, що інтелектуальний розвиток індивідуума та механізми його соціалізації є повторенням історичного шляху цілого людства, також виглядає досить гіпотетичною та навіть анахронічною. Це означає, що матеріалу для реконструкції духовної культури передписемного періоду в сучасних дослідників може бути менше, аніж це виглядало ще століття тому. Однак це не виключає головного. Навіть звичайні матеріальні речі-предмети, не кажучи уже про зображення чи написи (інскрипції), у руках дослідника отримують знакову функцію. Класифікуючи їх, археолог співвідносить побачене (знак, означник) зі своїми знаннями про культуру того періоду, до якого, на його думку, слід віднести дану річ – тобто з множиною гаданих значень чи функцій предмета, вибираючи одну або кілька з них. Без цього усі знайдені сокири, скрепки, ножі чи наконечники стріл перетворюються в неідентифіковані

уламки кременю, заліза, бронзи або міді, і кожен предмет людської культури постає лише як природний матеріал.

Інша справа, що відсутність паралельних писемних пам'яток суттєво звужує інтерпретаційні можливості палеоархеології, особливо коли йдеться про духовну культуру. Стає все більш очевидним, що навіть найвідоміші і тиражовані зображення первісного мистецтва – від биків Альтаміри до фресок Тассілі – не мають і не будуть мати однозначного тлумачення, а можливо, і не мали його уже в час свого виникнення. Це ще більше стосується ритуалів, які мали б стояти за такими знаками, як, наприклад, зображення людських долонь на стінах ряду доісторичних печер. Найвище, про що ми можемо здогадуватися, це те, що такі наскельні малюнки могли мати якусь символічну чи релігійно-містичну функцію. Звичайно, уявлення про “знакову систему палеоантропа” чи “знакову форму” палеолітичного мистецтва вже стало своєрідним науковим стандартом, кліше, яке часто використовують в інтерпретації археологічних знахідок [Брей, Трамп, 1990, с. 87]. Проте, як справедливо зауважив Д. Ламберт, значення більшості доісторичних символів дуже дискусійні [Ламберт, 1991, с. 170]. Така обережність, мабуть, доречна і при аналізі пам'яток з території нинішньої України загалом та Галичини зокрема – і не обов'язково доісторичних. Так, навіть відносно пізні орнаменти на середньовічній кераміці зі Ступниці Самбірського повіту, які у 1930-х роках знайшов і опублікував В. Кобільник у одному з “Літописів Бойківщини”, і про які піде мова далі, подібні і на магичні солярні знаки, і на клейма окремих майстрів, і на звичайні декорації, диктовані естетичними уявленнями виробника [Кобільник, 1936]. Так само і в доісторичних жіночих фігурках можна бачити символи фертильності, плідності, можна дивитися на них як на фетиші чи статуетки протобожеств, зрештою, розглядати їх як твори первісного мистецтва. Саме як “систему візуальних сигналів”, “таємничу узагальнену мову” ці зображення й трактують у сучасній масовій культурі. Не можна заперечувати того, що давні наскельні картини, насічки на каменях мають певне значення, семантику. Проте такі твердження потребують верифікації, яка у даному випадку може бути лише опосередкованою. Невипадково у популярній енциклопедії Ж. Жана вони потрапляють під рубрику “незнані коди” [Жан, 2003, с. 12–25].

Водночас, як відзначав Ж.-К. Гарден, археологія у широкому розумінні – це набір часткових археологій, що розрізняються за досліджуваним часом, місцем чи спільнотою (наприклад, археології Європи і Північної Америки, доісторія, класична, середньовічна археологія, археологія ранньомодерного часу, індустриальна археологія тощо) [Гарден, 1983, с. 36]. У кожному з цих зрізів археологічний матеріал по різному корелюється з культурними схемами, уявленнями і ритуалами, створеними у різний час різними за походженням соціумами. За цією логікою, наприклад, археологія західноєвропейського середньовіччя та раннього нового часу мала б брати до уваги також і методологію та досягнення вчених зі школи “Анналів”, які аналізують глибинні структури ментальності середньовічної людини, класична археологія – погляд на античну культуру прихильників теорій Ж.-П. Вернана тощо. Тенденція до взаємного зближення існує. Однак, як правило, дистанція між археологами та істориками ментальності все ще залишається значною. Їх відокремлює межа між культурою матеріальною та культурою писемною, між емпіричним досвідом і теоретичним “відчуттям епохи”. Загалом, якщо використати термінологію того ж Ж.-К. Гардена, сучасна археологія – це система Компіляцій (каталогів, описів, класифікацій) артефактів (тобто знаків) та відповідних їм Експлікацій чи Інтерпретацій (тобто значень), важливе місце серед яких посідають нормативні інтерпретації: ідеї, вірування та культурні цінності [Гарден, 1983, с. 160–162]. У такому розумінні ця наука стає схожою на своєрідний словник чи енциклопедію, де описам предметів відповідають тлумачення їхніх функцій. При чому багатьом з артефактів відповідають різні, часто протилежні інтерпретації. Такий погляд був продиктований модою на структуралізм, так само, як і запропонована у 70-х роках археологічна типологія Л. Клейна. Поставивши в центр археології культуру, дослідник прагнув видозмінити мову цієї науки за зразком лінгвістичних теорій і побудувати семіотику археології чи метаархеологію. За цією концепцією, археолог має справу з чисельними одиницями плану вираження і плану змісту: археограмами, фактемами, стратемами, епістолами, авреолами, катаноменами, протономенами, образами і патернами, а

також чисельними правилами, які регулюють зв'язки між ними [Клейн, 1991, с. 344–395]. Така складна термінологія не прижилися. Сучасні науковці й надалі орієнтуються на традиційну теорію та власний емпіричний досвід. Однак по суті семіотичні концепції відповідають реальностям людського пізнання. Археолог свідомо чи підсвідомо намагається “читати” матеріальну культуру так само, як і писемну пам'ятку, і прагне розуміти прочитане. Отже, ця культура постає у його свідомості не лише як сума матеріальних предметів, але й як складний комплекс знаків, символів, значень і цінностей, стереотипів поведінки тощо.

Натомість праці М. Фуко започаткували зворотну тенденцію: застосування “археологічного” підходу до аналізу середньовічної, ранньоновітньої й модерної європейської культури. Так виник напрям, метафорично названий археологією знання чи ментальності [Фуко, 1994; 1996]. Це – наслідок захоплення археологічними методами та досягненнями археології XIX–XX ст. Тепер в уяві культурологів історія духовної культури ментальності та ідей стала нагадувати недосліджений археологічний об'єкт, покритий багатьма пластами землі чи піску. Як курган чи присипана піском піраміда, так само і духовна культура, ментальність сформована з кількох накладених один на одного віртуальних хронологічних пластів. Кожен з історичних пластів мислення приховує специфічний для даного періоду набір ідей, концепцій, уявлень, так само як пласт землі – специфічні для певної епохи пам'ятки матеріальної культури. Ця теза перегукується з відомою концепцією Т. Куна про те, що еволюція наукового знання – це зміна наукових парадигм (у інших варіантах – епістем, дослідницьких програм): усталених аксіом, методів на наукових зразків. Відповідно, дослідження культури перетворювалося на віртуальні розкопки, що включали послідовне знімання і вивчення кожного пласту, виокремлення каркасних ідей чи концептів та стереотипів мислення, характерних для тої чи іншої парадигми мислення, фіксування генетичних зв'язків і стилевих відмінностей між цими парадигмами тощо. Проте у такому контексті об'єктом культурологічного дослідження стає і сама археологія. Вона є також продуктом людського мислення, людської культури, що виник на певному етапі її еволюції. У різні періоди розвитку її завдання та методи розуміли по-різному. Тож можна простежити кілька періодів (страт, пластів) та кілька наукових парадигм археологічного знання, кілька різних “образів археології”, зафіксованих у культурі модерної доби: від авантюрного “шукування скарбів” та розкопування “старих могил” у пошуках “старожитностей” до респектабельної наукової дисципліни, яка вивчає культури, епохи і періоди.

Археологія в Галичині: з історії ідей та уявлень. Історія галицької археології не така відома, як, наприклад, історія французької єгиптології, античної археології чи навіть археологічної мезоамериканістики. Однак вона також може слугувати прикладом трансформацій наукового мислення у новій і новітній Центрально-Східній Європі. Тут спробуємо проаналізувати лише кілька вибраних епізодів з історії цієї дисципліни у Галичині.

Ранню нову добу – епоху, коли почала зароджуватися близька до сучасної наукова картина світу, можна схарактеризувати як “доархеологічний” період. У цей час проблема розкопок, взагалі системного дослідження старожитностей, матеріальної культури минулого була ще не актуальною. Характерний приклад – “Leopolis Triplex (Потрійний Львів)” Бартоломія Зіморовича. Цей червоноруський хроніст XVII ст. на свій лад реконструював (чи “відкривав” читачеві) вигляд первісного руського (княжого) Львова – незугарного, безформного, грубого, дерев'яного, “більше подібного до військових укріплень, аніж до міста”, але тільки на підставі власної уяви. Так само й історію давніх народів (сарматів, вандалів, готів) і початки дохристиянської Русі він висвітлює, виходячи з загальноприйнятої історичної міфології ранньосередньовічних авторів [Зіморович, 2002, с. 47; 25–34]. Потреби шукати якісь матеріальні докази власних і запозичених концепцій Зіморович ще не бачить.

Проте навіть на зламі XVIII – першій третині XIX ст. ідея археологічних студій у Галичині була ще досить аморфною навіть для наукових еліт. Більше того, внаслідок політичних та соціальних змін (економічний занепад регіону, поділ Речі Посполитої, інтеграція в Австро-Угорщину) відбувся розрив з давнішою історичною традицією, а разом з нею – і часткова утрата зацікавлення минулим. Невипадково інтелектуали кінця XIX – поч. XX ст.

звинувачували своїх попередників в історичній амнезії. Вони стверджували, що галичани кінця XVIII – початку XIX ст. не могли адекватно оцінити та інтерпретувати матеріальну культуру навіть XVII – поч. XVIII ст., тому занедбували і навіть руйнували пам'ятки минулого (такі закиди висував, зокрема, Ф. Яворський). Частково це дійсно так. Навіть європейське Просвітництво середини-кінця XVIII ст. було зорієнтоване передусім на нові, “прогресивні” форми життя і матеріальної культури. Давні ж її форми, з одного боку, викликали у просвітителів захоплення (звідси – зацікавлення античним мистецтвом і цивілізацією), а з іншого – застереження (звідси – руйнування чи радикальна модифікація середньовічних споруд і ліквідація прицерковних кладовищ як таких, що не відповідали новим уявленням про комфорт та санітарним вимогам). Галицькі інтелектуали початку – середини XIX ст. також ставилися до пам'яток минулого двозначно. Приміром, Денис Зубрицький відтворював зовнішній вигляд давнього Львова переважно на підставі писемних документів і топонімів. Не зафіксоване писемною традицією минуле – “початки” галицької Русі для нього “зникають у неприступній давнині” [Зубрицький, 2006, с. 8]. Водночас деякі руські (українські) інтелектуали – прихильники романтизму – з ентузіазмом почали шукати матеріальні сліди місцевої старовини. Приклад цьому – історія “протоархеологічних” пошуків Івана Вагилевича. За свідченнями сучасників, його захопила екзотика Стародавнього Сходу, відома на той час з досліджень французьких та британських науковців, а також, очевидно, історія з дешифруванням давньоперського клинопису, на якому акцентувала доступна Вагилевичеві німецька література [Головацький, 1965, с. 259–261]. Спонукуваний цими відкриттями, а також студіями чеських та словацьких учених у сфері давньослов'янських старожитностей, він вирішив вдатися до пошуків чогось аналогічного у Галичині. Тому галицький інтелектуал ідентифікував т.зв. “розгірчські щовби” (скелі) як пам'ятки дохристиянської культури. Вагилевич знайшов там навіть “руни”, які вважав слов'янськими відповідниками клинопису. Однак його тодішні приятелі, зокрема Я. Головацький, не поділяли такого ентузіазму. Вони вирішили перевірити результати вагилевичевих студій і, дослідивши скелі, дійшли до висновку, що ті мають мало спільного з дохристиянською культурою, а “клинопис” на них – лише якісь невиразні подряпини природного походження [Головацький, 1965, с. 263]. Натомість схожі сюжети, зокрема тасмнічі печери зі здогадними “руськими написами” чи іншими давніми пам'ятками непокоїли уяву також і тодішніх діячів польської культури в Галичині [Ляска, 2009, с. 338]. Водночас у мемуарах Головацького можна знайти іншу тенденцію: головною метою досліджень “старовини” сам мемуарист вважав фіксацію етнографічного матеріалу. Натомість руїни давніх споруд були для нього лише гарним пейзажем для романтичних роздумів, а не об'єктом вивчення. Отож, приклад з Вагилевичем демонструє два взаємопереплетені напрямки “протоархеологічних” досліджень у Галичині середини XIX ст. Один наближав науку до романтичної пригоди і навіть авантюри. Інший, навпаки, сприяв перетворенню її в цілеспрямований процес збирання фактів, їх фіксації та верифікації.

У середині – другій половині XIX ст. в науковій думці Галичини почала домінувати друга тенденція. Систематизація пошуків, організація спеціальних археологічних виставок та музейних експозицій виокремили археологічні дослідження з ряду інших гуманітарних дисциплін не лише у свідомості спеціалістів-істориків, але й пересічних галичан. Тому ще в останні десятиліття XIX ст. археологію інколи асоціювали з іншими суміжними дисциплінами, як науку про старожитності загалом та історію матеріальної культури зокрема. Крім того, її сприймали як частину суспільного руху за збереження культурних пам'яток, їхню реставрацію та музеєфікацію, а також пов'язували з колекціонуванням. Невипадково один з тогочасних спеціальних журналів мав назву “Річник для археологів, нумізматів та бібліографів” (“Rocznik dla archeologów, numizmatów i bibliografów”), а синтетичні нариси на зразок “Енциклопедії до краєзнавства Галичини” А. Шнайдера (1868–1871) включали археологічні відомості поруч з географічними та етнографічними. Закономірно, наприклад, що публічні лекції з археології у цей час вміщували відчити з геральдики, палеографії, церковної старовини, графіки (епіграфіки), сфрагістики та нумізматики, з античної міфології тощо. Це відповідало доктрині нерозчленованого, цілісного гуманітарного (історико-філологічного) пізнання минулого. З

іншого боку, зближення між палеоархеологією, етнологією та історією релігій стало помітним, фактично, лише у перших десятиліттях ХХ ст. Невипадково, наприклад, книга В. Шрайбера, присвячена історії первісних вірувань, включала лише одну ілюстрацію, зачерпнуту з археологічних джерел [Schreiber, 1904, с. 17]; решта матеріалу ґрунтувалася майже виключно на етнографічних публікаціях. Однак поступово в суспільній ментальності з'явилися передумови для визнання археології як окремого роду занять, професії. Цьому сприяли, насамперед, досягнення західноєвропейських науковців та ентузіастів: від відкриття фресок Альтаміри та знахідок палеоантропологів до шліманівських пошуків Трої, які викликали жваве зацікавлення не лише інтелектуалів, але й широкої публіки. На зламі ХІХ – у перших десятиліттях ХХ ст. археологія уже була відома як дисципліна зі своїми власними методами, стандартами й концепціями. У Галичині знайомство з ними забезпечували, зокрема, спеціальні підручники, написані європейськими авторитетами у цій галузі. Наприклад, об'ємистий французький посібник з доісторичної і галло-романської археології Ж. Дешелетта, створений ще у 1908–1910 роках, давав панорамну картину термінів, проблем ідей цієї науки на початку ХХ ст, основні дані з палеоантропології та палеоекології, хронологію одомашнення тварин, детальний аналіз первісної скульптури та наскального (печерного) живопису і орнаментики, мегалітичних споруд (менгірів), примітивних знарядь, первісних поховальних обрядів та неолітичних дольменів. Сюди ж входила детальна характеристика релігії й писемності, матеріальної культури бронзового віку в Європі й на Далекому Сході, зокрема докладна класифікація зброї й обмундирування, побутових предметів і сільськогосподарських знарядь цього періоду, а також аналіз популярної проблеми інтерпретації солярних символів тощо [Déchelette, 1910–1924]. Цей підручник став одним з тих зразків археологічного мислення, які віддзеркалювали класичну парадигму чи решітку знань європейської археології, своєрідним еталоном наукового синтезу (у тому числі й для галицьких археологів) [Брей, Трамп, 1990, с. 73].

У період між першою і другою світовими війнами археологія ще більше привертала увагу галичан. На це були різні причини. Насамперед, розголосу в пресі та популярних виданнях 20-х років ХХ ст. набули повідомлення про розкопки Г. Картера у єгипетській Долині царів та відкриття гробниці Тутанхамона. Історія цих досліджень обросла сенсаційними подробицями про “помсту фараона”, але й привернула увагу публіки до німецького перекладу книги Картера “Тутанхамон”. Крім того, у 1920–30-х роках популярністю користувався “Роман археології” (“Romans of Archeology”) В. Боултона – публіцистичний нарис історії археологічних відкриттів. У міжвоєнній Польщі його переклали під назвою “Вічність пірамід і трагедія Помпеї” (“Wieczność piramid i tragedja Pompei”) й опублікували у видавництві Тшаски, Еверта і Михальського [Boulton, 1974]. Так у свідомість широкої публіки проникали найбільш популярні сюжети з історії археології: відкриття єгиптологів (піраміди, гробниці Долини царів, храми Тель-Ель-Амарни, археологічні дослідження Г. Маріетта і Г. Картера), розкопки у Месопотамії (розкопки Г. Лейярда), археологічні дослідження в Палестині (“Халдейський Ур” Л. Вуллі), вивчення хетських міст, пошуки Трої та кріто-мікенської цивілізації, студії над Помпеями і Геркуланумом тощо. Увагу галичан привертала також археологічні дослідження античності, популяризовані через видання львівського філолога Р. Ганьшинця “Palestra” та “Filomata”, “Бібліотеку “Філомати” серію “Класичний світ” (“Swiat klasyczny”). Її автори створювали привабливий імідж європейської археології. Так, С. Ленковський, описуючи досягнення археології античності, розкривав перед читачами масштабні перспективи майбутніх розкопок: *“як зачаровані, вийшли ті міста з-під лопати учених, показуючи нам усю велич праці римських колоністів. І, без сумніву, багато ще міст спочиває під саваном піску, і тільки випадок зможе їх розбудити”* [Lenkowski, 1935, s. 218–221, 89]. У той же час передостанній ректор польського Львівського університету Е. Булянда прагнув заінтригувати галичан археологічними та історичними дослідженнями етрусської цивілізації, зосередивши увагу на таємницях походження та культури цього *“народу геніїв”* [Bulanda, 1934]. Зацікавлення археологічними дослідженнями підсилювали також популярні праці з епіграфіки, присвячені історії й дешифруванню стародавніх систем письма – як, наприклад, робота того ж

Р. Ганшиньца [Ganszyniec, 1935]. Ці та інші приклади ще більше спонукали до продовження на регіональному рівні досліджень, які вже провадили давніше.

Для українських інтелектуалів Галичини 1930-х років знаковими стали, насамперед, розкопки княжого Галича, які провадив Ярослав Пастернак. У суспільній уяві українців Галич/Кринос став місцем своєрідного паломництва, мета якого – відчуття безпосереднього контакту з княжою добою. Щоправда, на початку ХХ ст. “княжі місця” Галичини вже були об’єктами виховних прогулянок інтелігенції. Однак в епоху несистематичних і часто непрофесійних розкопок археологічні знахідки сприймали крізь призму усних легенд та художньої літератури:

“В гарні дні ми робили прогулянки по історичних місцях Звенигорода, пригадуючи перекази про княжі часи. Цікавило нас, хто що викопав чи виорав на цих землях. Тут це часто траплялося. Цієї ділянки (археології) ніхто не брав так поважно. В однім місці над Лисою Горою була якби перервана гора. Прірва виносила кілька метрів, і коли було ступити там, дудніло, начеби були залізні двері. Переказ був, що там один з князів замкнув у підземелля свою жінку за невірність. Ми все думали, що варто би було збагнути цю тайну,” – згадувала тодішня сільська учителька О. Дучимінська [Дучимінська, 1992, с. 210].

Натомість знахідки Я. Пастернака у 30-х роках вважали вагомим аргументом у суперечках з поляками – переконливим доказом української приналежності Галичини. В умовах поразки ЗУНРу це питання було особливо болісним та актуальним. Тому “прогульки” на місце розкопок розглядали як дієвий метод виховання національної історичної свідомості. Наприклад, Католицька акція української молоді (КАУМ) організовувала для своїх прихильників спеціальні літні табори “у тіні княжого Галича” [Бистрозір, 1988]. Уже саме місце таборів вибирали за “археологічним” критерієм: “Колись давно на цьому місті мала стояти боярська церква,” – пояснював один із учасників [Бистрозір, 1988, с. 182]. Однією з центральних імпрез для таборовиків було відвідування розкопок та оглядини знайдених пам’яток. В очах українських інтелектуалів – вихідців з міста – уявна картина княжого міста виразно контрастувала з реаліями сучасного українського села. Як і археологи, вони прагнули побачити “стольний Галич” крізь призму буденного Криноса. Звідси – характерна рецепція археологічних досліджень:

“Аж ось і Кринос. Село тепер. Стоять хатки збоку, як звичайно всюди. І люде ті самі. (...) Чи не лячно їм мешкати так близько біля княжих теремів? Нагло побачили таборовики перед собою велику церкву, складану з великих бльоків тесаного каменя. А біля церкви великі стирти наритої землі, гурток робітників і гурток якихсь людей-глядачів. Один по одному усі прогульковці вже стояли навкруги фундаментів княжої катедрі. Усі звернули увагу на ковану з великого камінного бльоку домовину. Це княжа, мабуть Осмомисла. Ще до половини була в землі, і віко трохи надколоне й відкрите. Не знати, як у середині? Може що написано де? А он збоку біля саркофагу невелика голова-череп. Це якоїсь княжни, бо з дядею на чолі. А там далі долівка з алябастрових плит. Два, три метри в глибині землі – долівка. Один брат не вірив, і скочив в глиб пальцем діткнувшись. Інші доторкались фундаментів, як найбільших святощів. – А там далі, мають бути апсиди, – пояснював професор Пастернак. – Будемо розкопувати! – Ех! Чому так поволі? Зараз! – шибнула думка в неодного. – Рити й рити, ще більше знайти, усе знайти нараз!” – писав у 1937 р. один з учасників прогулянки [Горицьвіт, 1988, с. 186–187].

Так археологія ставала не лише спеціальною дисципліною, але й ідеологічним елементом ширшого українського національного проекту.

Археологія галицької провінції: міжвоєнний Самбір. Існували й інші стимули для провадження археологічних досліджень. Приклад цьому – діяльність Володимира Кобільника і товариства “Бойківщина” у повітовому Самборі. Прагнення проводити археологічні дослідження у його випадку було певною несподіванкою. Це видно з біографії археолога-аматора [Кобільник, 1937; Голик, 2006]. В. Кобільник народився 16 вересня 1885 р. у Львові у сім’ї знаного кравця, який, за спогадами, “обшивав” українських семінаристів та гімназистів. Це забезпечило досить високий матеріальний статус сім’ї та позитивно вплинуло на подальшу

долю Володимира. Закінчивши у 1907 р. V -ту міську гімназію, юнак, за тодішнім звичаєм, записався на лікарський відділ Львівського університету. Однак неспокійний клімат епохи скорегував його долю. Через участь у студентських заворушеннях В. Кобільник змушений був закінчувати студії у Швейцарії. Про цей період його життя також відомо мало. У 1914 р. молодий лікар потрапив у вир першої світової війни, яка застала його в Перемишлі на санітарній службі при австрійській армії. У 1915 р., після вступу російських військ в Галичину воєнна завірюха закинула В. Кобільника у російський полон, на Сибір. Тут йому (чому саме – невідомо) аж до більшовицької революції 1917 р. довелося виконувати місію норвезького консула. У 1918 р. лікареві-консулу вдалося (як саме – теж важко сказати) втекти з неволі. Однак у Львові, куди він повернувся, чекала ще одна війна – польсько-українська, яку В. Кобільник пройшов як старшина УГА. Після закінчення бойових дій знову вернувся до Львова, де йому довелося нострифікувати (повторно підтвердити) свій диплом. Починаючи з 2 січня 1922 р. В. Кобільник почав працювати лікарем. Спочатку він вів практику у підльвівських Винниках. Однак велика конкуренція змусила медика перенестися в дуже віддалені від Львова Лютовська на Турчанщині. Згодом, у 1925 р., із цієї околиці лікар переселився до провінційного (проте усе ж таки престижнішого) Самбора. Саме тут розпочалася археологічна кар'єра В. Кобільника. Одним з імпульсів для цієї роботи стала організація у містечку краєзнавчого музею “Бойківщина”, а також відповідного історико-культурологічного товариства. Його ідея виникла у вузькому колі українських інтелігентів Самбора як виклик польським та москвофільським культурним ініціативам [Голик, 2004]. Одним з ініціаторів цієї справи став і В. Кобільник, який вирішив займатися археологічним сегментом у діяльності “Бойківщини”. Вибравши Самбір місцем своєї медичної практики, В. Кобільник значною мірою виграв, бо став популярним серед місцевого населення “доктором”. Цьому сприяв його імідж “світової людини”, яка пройшла вишкіл за кордоном, а також солідне матеріальне становище: В. Кобільник був чи не єдиним на той час у місті, хто мав автомобіль та дорогий рентген-апарат. Це робило його незалежним від медичних установ, практично недосяжним для лікарів-конкурентів у місті та околицях і сприяло успіхові професійної кар'єри. Ті ж фактори стали одними із вирішальних в організації археологічних досліджень. Зокрема, це стосувалося можливостей фінансувати власні розкопки та купувати вже знайдені давніше археологічні пам'ятки. Цей момент був однією з болючих проблем тогочасної галицької археології. Невипадково у 1925 р. Юрій Полянський [див: Томенюк, 2009] скаржився керівництву НТШ у Львові, що недостатні кошти ставлять українських галицьких археологів у нерівне становище щодо польських колег:

“...знайшов я під ... 1,5 поволокою лесу річища ділювіяльні, а посеред них стоянку, мабуть, палеолітичного чоловіка. Власне передучера був тут консерватор Януш і дир. Чоловський, оглянули мої збірки і жертвували поміч, якої я ... не прийняв, хотячи щоби цілість був власністю нашого товариства. Януш без моїх пояснень означив знаходки мої ... яко палеоліт. Так отже пощастило би мені бути першим відкривцем палеоліту на західно-укр. землях... Януш хотів забрати мою знахідку до Академії, але я не дав, бо тоді би все відкриття пішло би на рахунок польський. Рівно ж відкинув я пропозицію співпраці двох польських спеців від палеоліту (Konkowski i Sawicki) (...) Отож, мені бракло фондів на ведення дальшої роботи в палеолітичній знахідці. Через тиждень копав я сам, а тепер мушу брати робітника, бо дуже руки змозоліли. Крім того, треба децю гроша для пересилки річий до музея... [У півстолітніх змаганнях..., 1993, с. 460–461].

“Самбірчани” виявилися у вигіднішому становищі, в тому числі й через Кобільників легковий автомобіль. Рідкісне для провінції авто було оперативнішим (порівняно з традиційним возом) засобом транспортування інструментів та матеріалів навіть в важкодоступні місця Самбірщини. Крім того, для фіксації та інтерпретації досліджень лікар-археолог застосовував фото і рентгенотехніку. В умовах галицької провінції міжвоєнного часу це теж було інновацією. У справі інтерпретації результатів розкопок лікареві допомагала досить широка загальна ерудиція. Крім чисто медичних знань та вмінь, з допомогою яких він проводив антропологічну ідентифікацію людських решток, В. Кобільник відносно швидко

оволодів археологічними методами, почерпнутим, переважно, з німецької та польської фахової літератури. Основним мотивом своїх занять археологією він назвав патріотизм, прагнення реконструювати ту історію, яку вчений вважав рідною. Такий – дещо романтичний – образ археології В. Кобільник прагнув популяризувати між своїми читачами, акцентуючи їхню увагу на матеріальних знаках минулого та специфіці археологічного пізнання:

“Старі травою порослі вали, рештки костей, ватр, черепки посуду та залізне знаряддя, роблене рукою чоловіка є ключем до розв’язання найдавніших проблем культури й життя нашого народу в давнині за наших прабатьків. А (...) тих доказів не знайдемо на полицках старих бібліотек (...), лиш шукаємо їх у землі заступом (...). Заступ дає нам матеріального свідка, а розум чоловіка й логічне в’язання фактів дає цим знахідкам властиву форму і значіння. Доказів давнини мало маємо на поверхні землі (...) Ми шукаємо за ними в гробах і верствах матері-землі. Там хочемо знайти й звідти видобути долю й злидні наших прабатьків. З цих решток відгадуємо їхні життєві потреби й погляди” [Кобільник, 1933, с. 3].

Про такий підхід до проблематики свідчать чисельні археологічні роботи, вміщені, переважно, на сторінках часопису “Літопис Бойківщини”, який В. Кобільник сам фінансував [ширша бібліографія див.: Голик, 2009]. Вони також добре показують інтелектуальну атмосферу, в якій доводилося працювати ученому, зокрема ставлення провінційної спільноти до археологічних пам’яток. Так, більшість знахідок, які на початковому етапі опинилися в музеї “Бойківщина”, збереглися завдяки сільським священикам, учителям та менш-більш освіченим селянам. Про це свідчать приклади, які наводив Кобільник у своїй програмній розвідці: сокирку з Ляшок Мурованих у 1928 р. випадково виорали на парохіяльному полі; “бойовий топір” зі Ступниці знайшов у 1872 р. “ще дитиною” майбутній місцевий священик, а передав до музею вчитель; ще одна така сокира в 1912 р. потрапила до рук селянина з Сільця [Кобільник, 1931, с. 38]. Часто селяни сприймали знахідки просто як буденні предмети і ставилися до них як до своєї власності. Так, з 12 викопаних у Комарниках на Турчанщині мечів (вжитих, очевидно, у якомусь поховальному ритуалі) тільки незначну частину зберіг сільський парох; решту селяни встигли переробити на “речі щоденного вжитку” [Кобільник, 1931, с. 39]. У двох випадках – з околиць Самбора та в Дубовиці – робітники знайшли якісь металеві предмети та скарб римських монет, розділили їх між собою, а супутню кераміку знищили [Кобільник, 1931, с. 42]. В іншій ситуації дослідник був прикро вражений поведінкою громади с. Туря на Старосамбірщині. За розповідями селян, вони знайшли якийсь підземний хід та двері “від склепу”, однак з боязню перед “злыми духами” відразу вирішили його засипати [Кобільник, 1933, с. 7]. Натомість у с. Ступниці біля Самбора, де В. Кобільник провадив розкопки, люди, знайшовши залізні двері, засипали їх, бо місцевий священик настрашив селян “небезпечними газами” [Кобільник, 1933, с. 7]. При цьому попередні аматорські розкопки, які проводив у тій самій Ступниці місцевий учитель наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., були просто “пошуками схованих перед татарами скарбів”. Педагога захопила, очевидно, думка про тривалість історичної пам’яті. Він покладався лише на свідчення місцевих селян, які й були основними виконавцями розкопок [Кобільник, 1933, с. 7–9]. В атмосфері таких давніх і модернізованих уявлень про старожитності самбірські ентузіасти 30-х років мали лише один вихід: вести розкопки самим, випереджуючи випадкові знахідки. Їхні дослідження не були системними й регулярними – для цього було мало людей, часу, а згодом і фінансів. Однак у такий спосіб, починаючи з 1931–32 років, були обстежені насипи-могили поблизу с. Городища, Сіде та Кульчиць, земляні вали с. Ступниці на Самбірщині тощо. У ході цих розкопок В. Кобільник користувався як теоретичними знаннями, зачерпнутими з наукових праць та підручників, так і власними емпіричними спостереженнями. Прикладом може слугувати вивчення валів у Ступниці впродовж 1931–1932 років. Спочатку учений провів детальне дослідження місцевості, виміряв залишки валів, і тільки після цього наказав робітникам вести розкопки. Крім того, він намагався не лише описати, але й проінтерпретувати знайдене. Так, натрапивши у ході досліджень на кілька шарів випаленої глини та деревного вугілля, В. Кобільник почав шукати в літературі аналогії. Знайшовши їх “в Страдові, пінчівського повіту, Загірній окульського, Липчиці бохеньського, Злобиці тарнівського, Старий Бич дрогобицького”, дійшов до висновку,

що випалена глина – наслідок пожежі на валах, викликаної нападом ворогів на городище [Кобільник 1933, с. 7]. Крім того, на полях довкола валів робітники знайшли велику кількість залишків кераміки (“череп’я”). В. Кобільник витлумачував їх як знак того, що довкола Ступниці селилися гончарі, але застерігав, що ніяких слідів давнього поселення не знайшов [Кобільник, 1933, с. 10]. Дослідник намагався віртуально відтворити первісну структуру городища (“дитинець”, землянки, надземні будови), але відразу застерігав, що реального підтвердження цієї реконструкції знайти так і не зміг. Тому вчений почав будувати гіпотези на підставі не наявності, а, навпаки, відсутності археологічних знахідок: *“Оскільки би в Ступниці на підгородді будовано (...) землянки, то ми, правдоподібно, на кручі знайшли би в якомусь місці переріз якоїсь землянки. В стінах жовтого лесу мали би б ми яму, виповнену чорноземом і рештками, які давали б дані про побут чоловіка. Дотепер нічого такого ту я не ствердив. Скоріше ту цілком не будували землянок, лише наземні хати, але на це безпосередніх доказів не маю”* [Кобільник, 1933, с. 11]. Так само самбірський археолог зізнавався, що за невеликими винятками, йому не вдалося реконструювати ступницькі керамічні вироби: *“В нашій музею маємо кількадесят черепків великих, а дрібних маємо кілька тисяч. Я копав череп’я з одного місця – та таки – не далось чого-небудь склеїти”* [Кобільник, 1933, с. 12]. Разом з тим, В. Кобільник (очевидно, з допомогою Я. Пастернака і Т. Сулімірського) детально класифікував уламки кераміки за формою, розміром і типом орнаментування [Кобільник, 1933, с. 12–15]. Більше того, археолог з Самбора прагнув самостійно витлумачити функції принаймні частини орнаментів зі Ступниці, зокрема знаків на днищах посудин. Ця робота вказує на добре знайомство вченого з тогочасною археологічною літературою. Шукаючи відповідників для “своїх” знаків з підкарпатської кераміки, В. Кобільник покликається на західнослов’янський і німецький матеріал з праць Антоневича, Ленги, Костшевського, Набе, Купки і Форстера [Кобільник, 1936, с. 2, 4, 6]. При цьому дослідник не лише повторював чужі концепції, але й прагнув висловити свою власну думку. Він не лише відкидав тезу про релігійно-символічне значення зображень, трактуючи їх як виробничі клейма гончарів, але також проаналізував спосіб, яким знаки нанесено на глину. Він підкреслював, що їх зроблено з допомогою не спеціального штемпеля, а самого гончарного круга. Більше того – археолог прагнув перевірити це припущення, яке вже висловлювали до нього, на практиці. Принагідно В. Кобільник фіксував і технології сучасного йому галицького гончарства та їхню генезу:

“За приміром Ленгі випробував я це у ганчарів в Старій Ропі. Мій досвід цілком покривається з досвідом Ленгі. Вправді ганчарі звичайно відрізують посудину від ганчарського колеса дротом або шнурком, бо це йде ... скоріше та вигідніше, але й цілком легко дається відняти посудина від кружка зі знаком на ньому вирізаним. Я запримітив також на деяких днах посудини зі Ступниці затертя знаку. Це тому, що посудина із-за м’якої глини була уставлена на рівному місці. Пробував я це у ганчаря і повстало таке замазання знаку, як це бачимо на дні посудини зі Ступниці. Приходжу отсе до переконання, що знаки на днах посудин зі Ступниці є відбиткою вирізань на ганчарському колесі” [Кобільник, 1936, с. 6].

Для галицького провінційного археолога такі експерименти були справжніми міні-відкриттями: не випадково статтю про ступницькі знаки підсумовувало резюме німецькою мовою [Кобільник, 1936, с. 7]. Іншим прикладом археологічних методів, які застосовував В. Кобільник та його співробітники, було дослідження могил поблизу сусіднього зі Ступницею с. Городища. У цьому випадку археолог мав справу з аналізом людських решток, датуванням матеріальних предметів довкола них та з інтерпретацією погребальних обрядів [Кобільник, 1933а]. Остання добре демонструє спосіб мислення самбірського науковця. Зокрема, детальний аналіз розбитого начиння в одному з жіночих поховань (так само, як і знайдені в ньому браслети, залізна голка і нашійники) навів його на думку про символічну функцію цих предметів. Розбитий посуд, твердив учений, мав би означати, що похована жінка уже не зможе більше займатися домашнім господарством, а це робить кераміку елементом якогось сакрального ритуалу [Кобільник, 1933а, с. 32–38]. Слід підкреслити, що знахідки, які здобув самбірський археолог, були не просто каталогізовані й описані, але й експоновані у виставковій залі самбірського музею “Бойківщина”. Це привертало увагу до археологічних досліджень,

зацікавлювало ними не лише спеціалістів, але й широку публіку. Невипадково діяльність В. Кобільника у Самборі викликала цікавість і його польських співмешканців. Зокрема, місцевий адвокат А. Кучера у своїй монографії про Самбірщину синтезував більшість досліджень українського вченого [Kuczera, 1936, s. 54–62]. Його праця показувала читачам досить густу географічно сітку археологічних знахідок, що охоплювала значну кількість населених пунктів Самбірщини і Старосамбірщини, а також докладні переліки експонатів з музею товариства “Бойківщина”. Крім того, робота А. Кучери пропонувала запозичену з праць Я. Пастернака та В. Кобільника загальну версію археологічної протоісторії регіону. Вона ґрунтувалася, зокрема, на тезах про технологічне відставання давнього населення Самбірщини. На думку авторів концепції, воно “надто довго” (порівняно з сусідами “з-над Тиси і Дунаю”), залишалося в кам’яному віці. Іншою тезою була думка про міграцію до Самбірщини населення з-над Бугу, яке принесло сюди власну матеріальну культуру [Kuczera, 1936, s. 61]. Загалом, навіть якщо взяти до уваги, що консультантами В. Кобільника та його самбірських сподвижників були професійні археологи, зокрема Я. Пастернак і Т. Сулімірський, скрупульозність, об’єктивність, ерудицію самбірського лікаря, ентузіазм і масштабність його досліджень слід визнати непересічними не лише для тогочасної галицької провінції. Раптова смерть В. Кобільника у 1938 р. на тлі фінансових труднощів товариства “Бойківщина” перекреслила усі плани подальших археологічних студій.

Прихід радянської влади у 1939 р., Друга світова війна і нова повоєнна дійсність майже повністю змінили наукові парадигми галицьких істориків та археологів, закладені упродовж XIX – першої третини XX ст. Вона змінила ментальність суспільства, його інтелектуальні і культурні орієнтири, а отже і саме розуміння функцій та призначення історичних знань у соціальному житті. Нова, радянська археологія у певній частині продовжувала довоєнні традиції, однак її орієнтирами стали зовсім інші методологічні зразки та історіографічні концепції, аналіз яких виходить поза межі цієї статті.

Висновки. Натомість, як показує проаналізований матеріал, в Галичині першої третини XX ст. археологію свідомо чи підсвідомо розглядали як засіб для реалізації національних аспірацій місцевих українців і поляків. Здобуті під час розкопок результати були своєрідним аргументом у суперечках довкола регіональної історичної спадщини, у трактуванні локальної історії на користь однієї чи іншої спільнот. Водночас зацікавлення археологією у XIX – на початку XX ст. стало продуктом загальноєвропейських змін у сприйманні минулого, зокрема його поділу на історію та “передісторію”. У ході цієї трансформації парадигм в масовій свідомості виник образ археології як інтелектуальної пригоди. Така романтизація археологічних досліджень сприяла престижу цієї дисципліни та її представників не лише у центральних, але й у провінційних осередках Галичини. Галицька археологія першої половини XX ст. – наслідок перетину обох тенденцій: прагнення створити власні національні візії минулого, яке інтегрувало окремі етнічні спільноти, і понаднаціональних стандартів інтерпретації минулого, яких вимагала тогочасна європейська наука. Тому вона відображає антиномії й закономірності того культурного простору, у якому виникла. Її еволюція швидше типова, аніж виняткова, адже європейська археологія взагалі є продуктом певного стилю мислення, певного цивілізаційного середовища, кола ідей, яке її породило. Іншими словами, це – не тільки наука, але й продукт історичної свідомості, пам’яті та ментальності з усіма упередженнями і стереотипами. Саме в цьому – джерело багатьох археологічних проблем та дискусій, але також і досягнень галицької археології.

ЛІТЕРАТУРА

Бандрівський М.

- 2005 Роль Української греко-католицької церкви у проведенні археологічних досліджень княжого Галича // Україна і церква в часи короля Данила Галицького. – Львів. – С. 129–133.

Бистрозір П. (Василь Глібовицький)

- 1988 В тіні княжого Галича // Українська молодь Христові. Пропам’ятна книга 1933–1988. – Рим–Парма. – С. 180–182.

Брей У., Грамп Д.

1990 Археологический словарь / пер. с англ. – Москва. – 368 с.

Булик Н.

2005 До питання про формування археологічної науки в Галичині у ХІХ ст. // МДАПВ. – Львів. – Вип. 5. – С. 327–385.

2007 Консерваторство археологічних пам'яток у Східній Галичині ХІХ – на початку ХХ ст. // Охорона культурної спадщини в Україні: історія, теорія, практика. – Тернопіль. – С. 72–76.

2008 Археологічні колекції у музеях Львова (1823–1914) // МДАПВ. – Львів. – Вип. 12. – С. 407–428.

2009 Формування української археології в Галичині у ХІХ столітті: Ісидор Шараневич // МДАПВ. – Львів. – Вип. 13. – С. 307–321.

Володимир Кобільник

1937 [Некролог] // Літопис Бойківщини. – Самбір. – Ч. 9. – С. I–IV.

Гарден Ж-К.

1983 Теоретическая археология / пер. с фр. – Москва. – 296 с.

Голик Р.

2006 Між Асклепієм, Марсом і Кліо: Володимир Кобільник та його епоха // Дзвін. – № 11–12. – С. 104–108.

2004 “Самбірський феномен” і культурні стереотипи: симбіоз історії, етнографії та діалектології на сторінках міжвоєнного “Літопису Бойківщини” // Діалектологічні студії. 4: Школи, постаті, проблеми. – Львів. – С. 104–133.

2009 Книги, ідеї та стереотипи галицької провінції ХХ ст: “Літопис Бойківщини” у міжвоєнному Самборі // Записки Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка. – Львів (у друці).

Головацький Я.

1965 Пережитое и перестраданное // Письменники Західної України 30–50-их рр. ХІХ ст. – Київ. – С. 229–285.

Горицьвіт (о. Омелян Квіт)

1988 На Крилос // Українська молодь Христові. Пропам'ятна книга 1933–1988. – Рим–Парма. – С. 186–187.

Дучимінська О.

1992 Весняні дні // Сумний Христос. – Львів. – С. 152–218.

Жан Ж.

2003 Знаки и символы. Энциклопедия / пер с. фр. – Москва. – 207 с.

Зіморевич Б.

2002 Потрійний Львів / Leopolis Triplex / пер. з лат. – Львів. – 224 с.

Зубрицький Д.

2006 Хроніка міста Львова / пер. з пол. – Львів. – 606 с.

Клейн Л.

1991 Археологическая типология / пер с англ. – Ленинград. – 448 с.

Кобільник В.

1931 З археології Бойківщини // Літопис Бойківщини. – Самбір. – Ч. 1. – С. 38–42.

1933 З археологічних дослідів на Бойківщині за рік 1931–32 // Літопис Бойківщини. – Самбір. – Ч. 2. – С. 3–31.

1933а Могили Ч. 1, II, III в Городищі // Літопис Бойківщини. – Самбір. – Ч. 2. – С. 32–38.

1934 З археології Бойківщини // Літопис Бойківщини. – Самбір. – Ч. 3. – С. 20–22.

1936 Знаки на днах посудин княжої доби зі Ступниці пов. Самбір // Літопис Бойківщини. – Самбір. – Ч. 8. – С. 1–11.

Ламберт Д.

1991 Доисторический человек. Кембриджский путеводитель / пер с англ. – Ленинград. – 256 с.

Ляска В.

- 2009 Ранньосередньовічні пам'ятки Розточчя в світлі краєзнавчих та археологічних досліджень (XIX–30-і рр. XX ст.) // МДАПВ. – Львів. – Вип. 13. – С. 336–346.

Ситник О.

- 2005 Постаті археології Львівського університету у фокусі столітньої історії // АДЛУ. – Львів. – Вип. 8. – С. 11–45.

Томенюк О.

- 2009 Педагогічна діяльність Юрія Полянського в Академічній гімназії Львова // МДАПВ. – Львів. – Вип. 13. – С. 322–335.

У півстолітніх змаганнях...

- 1993 У півстолітніх змаганнях. Вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1941) / Упор. О. Гайова, У. Єдлінська, Г. Сварник. – Київ. – 768 с.

Фуко М.

- 1994 Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. / пер. с фр. – Санкт-Петербург. – 408 с.
1996 Археология знания / пер. с. фр. – Киев. – 208 с.

Boulton W.

- 1974 *Wieczność piramid i tragedja Pompei* / wyd. 5. – Warszawa. – 230 s.

Bulanda E.

- 1934 *Etrurja i etruskowie*. – Lwów. – 467 s.

Déchelette J.

- 1910–1924 *Manuel d'archéologie préhistorique celtique et Gallo-Romaine*. – Paris. – Vol. 1–2.

Ganszyniec R.

- 1935 *Dzieje naszego abecadła*. – Lwów. – 84 s.

Schreiber W.

- 1904 *Twórcy Bogów. Z tajemnic wierzeń ludów pierwotnych*. – Lwów. – 35 s.

Kuczera A.

- 1936 *Samborszczyzna. Ilustrowana monografia miasta Sambora i ekonomji Samborskiej*. – Sambor. – T. 1. – 492 s.

Lenkowski S.

- 1935 *Z życia i kultury antyku*. – Lwów. – T. 2. – 276 s.

Roman HOLYK

ARCHEOLOGY OF GALICIAN ARCHEOLOGY: SCIENCE, MENTALITY AND THE
SOCIAL STEREOTYPES IN THE CONTEXT OF HISTORY OF CULTURE

The article analyses the history of archeology in Galicia as the cultural process. The author also examines some theoretical problems of “archeology of mentality” in the context of practical archeology.